

4. Методичні рекомендації для підготовки до студентських олімпіад з вищої математики для студентів усіх галузей знань / укл. Л. М. Малярець, І. В. Ветлугіна, О. В. Гунько, Є. Ю. Місюра, Т. В. Сілічова, А. В. Воронін, Є. В. Рєзнік, – Харків : Вид. ХНЕУ, 2009. – 72 с.
5. Новичкова Т. Ю. Решение задач повышенной сложности при подготовке к олимпиаде по математике / Т. Ю. Новичкова, З. П. Соколова, О. В. Бочкарева, О. В. Снежкина // Современные проблемы науки и образования. – 2014. – № 3. – С. 195.
6. Руденко Ю. О. З досвіду проведення олімпіад з інформатики серед студентів коледжів / Ю. О. Руденко, В. В. Лобова // Фізико-математична освіта. – 2019. – Випуск 1(19). – С. 184–188.
7. Садовничий В.А. Задачи студенческих олимпиад по математике / В. А. Садовничий, А. С. Подколзин. – М.: Наука, 1978. – 208 с.
8. Смирнов С. О. Методологічні аспекти проведення студентської предметної олімпіади з дисципліни «Економічна інформатика» / С. О. Смирнов, Ю. А. Басс // Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Економіка. – 2009. – Випуск 3/1. – С. 162–166.
9. Шамайло О. Н. Математическая олимпиада как способ развития инновационного потенциала студентов технического университета // Известия Южного федерального университета. Педагогические науки. – Ростов-на-Дону: Изд-во ЮФУ, 2008. – № 9. – С. 124–130.
10. Штейпак А. Студенческие олимпиады / А. Штейпак, Г. Козлова // Высшее образование в России. – 1999. – №1. – С. 104–106.

References

1. Asmyikovich I. K. Neobhodimost olimpiad po matematike dlya studentov tehnikeskikh spetsialnostey / I. K. Asmyikovich, N. P. Mozhey // Trudy BGTU. Seriya VIII.: Uchebno-metodicheskaya rabota. – 2012. – # 6. – S.152 – 156.
2. Vlasova E. A. O matematicheskikh olimpiadah dlya studentov tehnikeskikh VUZov. / E. A. Vlasova, V. S. Popov, O. V. Pugachev // Vestnik Moskovskogo gosudarstvennogo oblasnogo universiteta. Seriya: Fizika-matematika. – 2017. – # 3. – S.108–119.
3. Volodko I. M. Studencheskaya mezhdunarodnaya matematicheskaya olimpiada – osnovannyiy na kompetentnosti podhod k obucheniyu. / I. M. Volodko, S. V. Chernyaeva, I. V. Eglite // Fiziko-matematichna osvita. – 2018. – Vipusk 3(17). – S. 36–39.
4. Metody`chni rekomendaciyi dlya pidgotovky` do students`ky`x olimpiad z vy`shhoyi matematy`ky` dlya studentiv usix galuzej znan` / ukl. L. M. Malyarecz`, I. V. Vetlugina, O. V. Gun`ko, Ye. Yu. Misyura, T. V. Silichova, A. V. Voronin. Ye. V. Ryznik, – Xarkiv : Vy`d. XNEU, 2009. – 72 s.
5. Novichkova T. Yu. Reshenie zadach povyshennoy slozhnosti pri podgotovke k olimpiade po matematike / T. Yu. Novichkova, Z. P. Sokolova, O. V. Bochkareva, O. V. Snezhkina // Sovremennyye problemy nauki i obrazovaniya. – 2014. – # 3. – S. 195.
6. Rudenko Yu. O. Z dosvidu provedennya olimpiad z informaty`ky` sered studentiv koledzhiv / Yu. O. Rudenko, V. V. Lobova // Fyzy`ko-matematy`chna osvita. – 2019. – Vy`pusk 1(19). – S. 184–188.
7. Sadovnichiy V.A. Zadachi studencheskikh olimpiad po matematike / V. A. Sadovnichiy, A. S. Podkolzin. – M.: Nauka, 1978. – 208 s.
8. Smy`rnov S. O. Metodologichni aspekty` provedennya students`koyi predmetnoyi olimpiady` z dy`scy`pliny` «Ekonomiczna informaty`ka» / S. O. Smy`rnov, Yu. A. Bass // Visny`k Dnipropetrovs`kogo universy`tetu. Seriya: Ekonomika. – 2009. – Vy`pusk 3/1. – S. 162–166.
9. Shamaylo O. N. Matematicheskaya olimpiada kak sposob razvitiya innovatsionnogo potentsiala studentov tehnikeskogo universiteta // Izvestiya Yuzhnogo federalnogo universiteta. Pedagogicheskie nauki. – Rostov-na-Donu: Izd-vo YuFU, 2008. – № 9. – S. 124–130.
10. Shteypak A. Studencheskie olimpiady / A. Shteypak, G. Kozlova // Vysshee obrazovanie v Rossii. – 1999. – №1. – S.104–106.

Стаття надійшла до редакції 11.03.2020 р.

УДК 378.147.091.33:004

DOI 10.31652/2415-7872-2020-62-130-137

КОМПОНЕНТИ, КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ СФОРМОВАНOSTІ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ МАГІСТРАТУРИ

М. В. Сапогов

orcid.org/0000-0002-0046-7650

У статті здійснено аналіз та авторське виокремлення компонентів, критеріїв та показників сформованості професійно-педагогічної компетентності студентів магістратури.

Автор до структури професійно-педагогічної компетентності студентів магістратури – майбутніх викладачів ЗВО відносить три компоненти та відповідні їм критерії, а саме: гносеологічний компонент, що

розкривається через інтелектуальний критерій з показниками: педагогічні знання; педагогічне мислення; педагогічна ерудиція; праксеологічний компонент – через діяльнісний критерій з показниками: аналітично-прогностичні уміння; проективно-конструктивні уміння; інформаційно-медійні уміння; аксіологічний (особистісний) компонент – через ціннісно-мотиваційний критерій з показниками: ціннісні орієнтації; професійна самореалізація; особистісні якості (інноваційна та професійна спрямованість, толерантність, мобільність).

Ключові слова: освітній простір; професійно-педагогічна компетентність; студенти магістратури; заклади вищої освіти.

THE MASTER'S STUDENTS COMPONENTS, CRITERIA, INDICATORS OF THE PEDAGOGICAL COMPETENCE FORMATION

M. Sapogov

In the article the author performs theoretical analysis and author's separation of components, criteria, indicators of pedagogical competence of the master's degree students. The specificity of the masters' preparation is to develop the ability to systematize and generalize information, the ability to make decisions, take responsibility, carry out analysis, carry out communicative functions. Masters receive a set of knowledge that allows them to perform certain functions immediately, according to their chosen specialization. The author notes that pedagogical competence is a set of theoretical knowledge, practical skills, attitudes, experience, personal teacher's qualities, which allow to search, aesthetic activity, acquire new knowledge independently, analyze the participants' activity in the educational process, make decisions. The author refers to the structure of professional and pedagogical competence of the master's students (future teachers of ZVO): epistemological component – an intellectual criterion with such indicators as: pedagogical knowledge; pedagogical thinking; pedagogical erudition; praxiological component – activity criterion with such indicators as: analytical and prognostic skills; design and construction skills; information and media skills; axiological (personal) component – value-motivational criterion with such indicators as: value orientations; professional self-realization (professional motivation); personal qualities (innovative orientation, orientation to pedagogical activity, tolerance, mobility).

Keywords: educational space; general competencies; pedagogical competence; Master's students; higher education institutions.

Процес підготовки ефективних фахівців передбачає розвиток таких професійно значущих якостей особистості майбутнього учителя, як: мобільність, діловитість, комунікабельність у процесі педагогічної взаємодії в діадах «викладач-студент», «викладач-група», «студент-студент» [7, с.6]. Випускник магістратури – висококваліфікований фахівець, затребуваний підприємствами будь-якої сфери діяльності та форми власності, а також органами виконавчої та законодавчої влади, який може займатися науковою та викладацькою діяльністю у закладах вищої освіти. Випускник магістратури – це професіонал у обраній спеціальності, більш підготовлений до професійної діяльності, ніж бакалавр. Специфіка підготовки магістрів полягає у розвитку вміння систематизувати та узагальнювати інформацію, здатності приймати рішення, брати на себе відповідальність, проводити аналіз, здійснювати комунікативні функції. Магістри отримують комплекс знань, що дозволяють відразу кваліфіковано виконувати певні функції, згідно обраної спеціальності. Магістратура – це можливість передати студентові знання, які не були включені в досить жорсткі рамки стандартів повної вищої освіти.

Мета статті – теоретичний аналіз та обґрунтування авторського підходу до виокремлення компонентів, критеріїв та показників сформованості професійно-педагогічної компетентності студентів магістратури.

Компетентнісний підхід є предметом наукового осмислення українських дослідників: І. Бабіна, П. Бачинського, Н. Бібік, Г. Гавришак, І. Гудзик, Н. Дворнікова, С. Калашникової, О. Локшиної, О. Пометун, І. Родигіна, О. Савченко. Питаннями професійно-педагогічної компетентності займалися такі дослідники, як: Е. Зеєр, І. Колесникова, Н. Кузьміна, А. Маркова, Л. Мітіна, А. Щербаков та ін.

Загальні питання формування у викладачів закладів вищої освіти професійно-педагогічної компетентності знайшли своє відображення у працях І. Зязюна, С. Сисоєвої, Р. Гришкової, О. Севаст'янової, Б. Кришук, І. Костікової, Р. Гришкової та багато інших. Питаннями компетентнісного підходу у навчанні займаються сучасні вітчизняні та зарубіжні дослідники, а саме: І. Зимня, А. Маркова, Т. Іванова та ін.

Входження України до європейського та світового освітнього простору супроводжується інтеграційними процесами, збільшенням та розширенням інформатизації. Основні положення щодо інтеграції науки і освіти України у європейське співтовариство реалізується низкою програм, зокрема, це проекти: Tuning Educational Structures in Europe (2000), Education at a Glance 2011: OECD Indicators. Glossary. – Paris: 2011, International Standard Classification of Education. ISCED 1997 / UNESCO, Recommendation of the European Parliament and of the Council of 23 April 2008 on the establishment of the European Qualifications Framework for lifelong learning, The Bologna Process 2020 – The European Higher Education Area in the new decade, Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher

Education (Leuven and Louvain-la-Neuve, 28-29 April 2009). Двоступенева підготовка майбутніх фахівців у контексті розбудови національної системи вищої освіти потребує поступового впровадження європейських норм і освітніх стандартів на компетентнісних засадах. В Україні актуальність якісної підготовки майбутніх фахівців засвідчено у: Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021, Концепції гуманітарного розвитку України до 2020 року, Концепції організації підготовки магістрів (2010), Положенні Про затвердження Національної рамки кваліфікації (2011), документах Болонського процесу. Урахування процесуально-результатних парадигмальних змін в освіті, перехід до результатної освітньої парадигми актуалізує визначення (ідентифікацію та діагностику) загальних компетентностей випускників вищої школи [14, с.41].

Професійно-педагогічна компетентність – це сукупність теоретичних знань, практичних умінь, навичок, ставлень, досвіду, особистісних якостей майбутнього вчителя, що дають змогу здійснювати пошукову, естетичну діяльність, самостійно здобувати нові знання, аналізувати діяльність учасників освітнього процесу, приймати рішення. Професійно-педагогічна компетентність інтегрує різні види загальних умінь та здатностей педагога в різних аспектах педагогічної діяльності. Мова йде про пізнавально-інтелектуальну, діагностичну, проектувальну, організаторську, прогностичну, інформаційну, стимулюючу, оцінно-контрольну, аналітичну, психологічну, соціальну, громадянську, комунікативну, рефлексивну, творчу, методичну, дослідницьку діяльність тощо [9]. Розглянемо детально структуру професійно-педагогічної компетентності студентів магістратури.

Структура професійно-педагогічної компетентності студентів магістратури – майбутніх викладачів ЗВО наведена у таблиці 1.

Таблиця 1

Структура професійно-педагогічної компетентності магістрантів

№	Компоненти	Критерії	Показники
1.	Гносеологічний	інтелектуальний	педагогічні знання; педагогічне мислення; педагогічна ерудиція
2.	Праксеологічний	діяльнісний	аналітично-прогностичні, проєктивно-конструктивні, інформаційно-медійні уміння
3.	Аксіологічний	ціннісно-мотиваційний	ціннісні орієнтації; професійна самореалізація, особистісні якості

Гносеологічний компонент професійно-педагогічної компетентності було виокремлено задля забезпечення й аналізу передбаченої системи педагогічних знань, що забезпечують теоретичну готовність майбутнього викладача та включає у якості показників – педагогічні знання; педагогічну ерудицію; педагогічне мислення. *Педагогічні знання* історично обумовлена категорія педагогіки, котра на протязі століть вважалася визначальною характеристикою при визначенні якості освіти та рівня професійної готовності майбутніх фахівців. Аналіз наукової літератури дозволяє виокремити певні періоди становлення та розвитку категорії педагогічних знань виходячи із ступеня наявності та наукової розробленості основних компонентів означених знань. Перший період – донауковий (до XVII ст.); другий – концептуальний (до XIX ст.) – створення окремих теоретичних концепцій виховання та освіти; третій період – системний (з XIX ст. – до наших днів) – становлення педагогіки як наукової системи. Цей факт є важливим для нашого дослідження, оскільки кожен з періодів характеризувався домінуванням того чи іншого типу освіти, становленням та розвитком певних компонентів педагогічних знань [4, с. 23].

Важливим показником гносеологічного компоненту вважаємо *педагогічну ерудицію* майбутнього викладача закладу вищої освіти, що на думку науковців, складається із загальних і спеціальних знань. Загальні знання (суспільно-політичні, знання літератури, мистецтва, історії) характеризують світогляд і загальну культуру педагога. Спеціальні знання, необхідні для викладання предмета, можна розділити на психолого-педагогічні, медико-біологічні та знання зі свого предмета. Педагогічна ерудиція [22] розглядаємо у науці як запас сучасних знань, котрі викладач гнучко застосовує при вирішенні педагогічних завдань. Педагогічна ерудиція – це загальний запас сучасних знань і способів їх ефективного викладання.

Забезпечити підготовку конкурентоспроможного фахівця магістерського рівня неможливо без акцентування уваги на сформованості його *педагогічного мислення*, котре вважаємо визначальним показником гносеологічного компоненту професійно-педагогічної компетентності майбутнього викладача. Педагогічне мислення – це таке мислення, котре уможливорює аналіз на рівні причинно-наслідкових зв'язків елементів освітнього процесу, рефлексії власної педагогічної діяльності, наукового розуміння та обґрунтування успіхів і невдач, передбачення результатів діяльності з кожним студентом.

Обґрунтування цього показника спиралося на аналіз наукової літератури та власного досвіду. Так, педагогічне мислення, на думку В. Бойченко, може бути визначене як уміння раціонально організувати

розумову працю студентів, виробляти певну систему діяльності. Це характеристика особистості майбутнього викладача, що якісно визначає його спроможність навчати й навчатися та уособлює рівень розвитку розумових, пізнавальних, творчих і пошуково-дослідницьких здібностей, операційно-технологічних умінь, умінь долати труднощі у вирішенні проблемних ситуацій та розв'язанні задач; застосовувати різні види мислення; вести спостереження; здійснювати самоконтроль, володіти професійною рефлексією тощо [5]. О. Акімова [2] вказує на такі особливості педагогічного мислення. По-перше, воно актуалізується в процесі розв'язання задач, що виникають під час різних педагогічних ситуацій. При всьому різноманітті останніх їх об'єднує одне: пряма або побічна «присутність» особистості студента як об'єкта педагогічного впливу. По-друге, у педагогічній діяльності теоретичні задачі дуже тісно пов'язані з практичними. По-третє, педагогічна діяльність обов'язково встановлює ті або інші стосунки між людьми. Ці стосунки мають певне емоційне забарвлення. Тому педагогічне мислення вирізняється емоційністю [18].

Педагогічне мислення розглядаємо як інтегративну особистісну характеристику, що базується на ґрунтовних професійних знаннях щодо особливостей педагогічної діяльності, забезпечує вирішення професійних задач на основі відображення професійної реальності [5]. Педагогічне мислення є результатом здійснення пізнавальних процесів, спрямованих на вирішення професійних завдань щодо професійної підготовки майбутніх фахівців, їх особистісно-професійного розвитку; являє собою процес осмислення педагогічних явищ і є активним процесом відображення об'єктивного педагогічного процесу понять, суджень, умовиводів [11].

Другий визначений у дослідженні компонент професійно-педагогічної компетентності – *праксеологічний*, що передбачає систему умінь і навичок, був обраний тому, що складає основу практичної готовності майбутнього викладача та включає такі вміння, як: аналітичні, прогностичні, проєктивні, рефлексивні, інформаційні. Схарактеризуємо коротко кожне вміння на предмет доцільності до завдань нашого дослідження.

Аналітичні вміння. Сформованість аналітичних умінь – один з критеріїв педагогічного майстерності, бо з їх допомогою синтезуються знання з досвіду та викладацької практики. Саме завдяки аналітичним вмінням, на думку науковців, виявляється узагальнене вміння педагогічно мислити. Таке вміння складається з низки часткових умінь: розділяти педагогічні явища на складові елементи (умови, причини, мотиви, стимули, засоби, форми прояви тощо); аналізувати кожну частину на основі зв'язків з цілим і у взаємодії з провідними напрямками розвитку; знаходити в теорії навчання і виховання ідеї, висновки, закономірності, адекватні логіці розглянутого явища; грамотно діагностувати педагогічне явище; знаходити основну педагогічну проблему і способи її оптимального рішення [17].

Прогностичні вміння були включені тому, що вони є найбільш високим рівнем педагогічної компетентності на основі оволодіння педагогічним прогнозуванням, котре передбачає наявність у майбутнього викладача відповідних особистісних якостей і прогностичних умінь. До прогностичних умінь викладача належать: вміння прогнозувати розвиток особистості студента, вміння прогнозування розвиток студентської групи та прогнозування педагогічного процесу. Педагогічне прогнозування вимагає від викладача оволодіння такими прогностичними методами, як: моделювання, висування гіпотез, мисленнєвий експеримент тощо. Формування прогностичних умінь студентів магістратури залежить від чіткості структури самих прогностичних умінь, тобто відповідних знань, умінь й навичок, необхідних для подальшої прогностичної діяльності. Тому доцільно виокремити відповідні знання й вміння, котрі входять до складу прогностичних умінь студентів. Серед них особливої ваги набувають такі, як: інтелектуальні, проєктивні, аналітичні уміння та моделювання [3].

Проєктивні вміння вважаємо логічним продовженням попереднього показника. Тріада «аналіз – прогноз – проєкт» передбачає виокремлення спеціальної групи вмінь, що виявляються у матеріалізації результатів педагогічного прогнозування в конкретних планах навчання і виховання. Проєктивні уміння включають: переведення цілей і змісту освіти у конкретні педагогічні завдання; моніторинг при визначенні педагогічних завдань й відборі змісту навчальної діяльності студентів їхніх інтересів, можливостей інформаційної бази, власного досвіду і особистісних якостей; визначення комплексу домінуючих завдань для кожного етапу освітнього процесу; відбір видів освітньої діяльності, адекватних визначеним завданням, планування спільної інтелектуальної діяльності та індивідуальної самостійної роботи з метою вирішення проблем розвитку здібностей, креативності та індивідуальної педагогічної обдарованості; оптимальне поєднання змісту, форм, методів і засобів навчальної діяльності; передбачення системи прийомів активізації пізнавальної діяльності студентів; планування розвитку освітнього середовища [19].

Рефлексивні вміння розглядаємо неодмінною вимогою ефективного професійно-особистісного розвитку сучасного викладача. Рефлексія аналізується у науковій літературі як джерело новацій і розвитку, адже рефлексуюча особистість майбутнього викладача здатна на інноваційну перетворювальну педагогічну діяльність й саморозвиток. Рефлексивний показник ґносеологічного компоненту дозволяє

майбутньому фахівцю педагогічних дисциплін знайти свій індивідуальний стиль діяльності, досягти професійно-особистісної самореалізації, прогнозувати й аналізувати результати своєї діяльності задля її удосконалення. Рефлексивні уміння можна визначити як процес осмислення особистісних змістів.

Обґрунтування необхідності *інформаційних умінь* пов'язуємо з реаліями глобалізаційних процесів в освіті. У 2000 р. започаткована Програма ЮНЕСКО «Інформація для всіх» – єдина міжурядова програма, повністю спрямована на досягнення всезагального доступу до інформації і знань в інтересах розвитку. Концепція Програми – створення уявлення про світ, у якому доступ до інформації має кожна людина, причому інформації, що є важливою саме для неї; забезпечення можливості й надання необхідних навичок застосування отриманої інформації для побудови більш досконалого суспільства. Згідно Стратегічному плану дій Програми на 2008–2013 рр. основна увага надається таким основним пріоритетам: інформації з метою розвитку; інформаційної грамотності; збереження інформації; інформаційної етики; доступності інформації [25]. Додержуємося думки, що інформаційна діяльність включає: сприйняття, засвоєння й передачу будь-яких відомостей або інформації. Викладач має досконало володіти навчально-науковим матеріалом: теорією та історією дисципліни, її методикою; методами використання аудіовізуальних засобів навчання; застосуванням необхідних джерел інформації й умінь ними користуватися; забезпеченням зворотного зв'язку в процесі завчання (контроль, оцінка, коректування, закріплення знань і вмінь) [15].

Третій визначений в дослідженні компонент – *аксіологічний*, включає систему цінностей особистості та її ціннісних орієнтацій, мотивацію професійної самореалізації, інноваційну спрямованість. *Система цінностей* та ціннісних орієнтацій особистості формуються під впливом актуальної для молоді та існуючої в суспільстві системи цінностей, котра змінюється в процесі історичного розвитку. У системі цінностей існує певна ієрархія, що полягає в урахуванні певної значущості та ступеня визнання у спільноті, де одні конкретизують зміст і місце інших. Цінності мають певні ознаки: загальний обсяг людських цінностей невеликий; молодь має однакові або схожі цінності (в різному ступені); цінності зазвичай згруповані в системи; на формування цінностей впливає культура, суспільство, його інститути, а також окремі особистості; цінності впливають практично на всі соціальні феномени [23, с.106]. Ціннісні орієнтації особистості майбутнього викладача розглядаємо як соціальні цінності, котрі виступають для магістранта в якості стратегічних цілей його майбутньої професійної діяльності, мають визначальне місце у мотиваційній системі, поведінці та професійної діяльності й впливають на зміст і спрямованість його потреб, мотивів і інтересів [13, с. 4]. Становлення майбутнього викладача в процесі професійної підготовки відбувається в умовах постійного розвитку особистісно значущих професійних цінностей, співвіднесення їх з ідеальним образом професіонала у своїй галузі. Протягом навчання в магістратурі відбувається певна переоцінка цінностей, переосмислення та становлення особливо значимих цінностей, що зумовлено особистісним і професійним зростанням [16].

Вирішення завдань нашого дослідження залежить також від ефективного розвитку *мотивації професійної самореалізації*, тому ця характеристика була обрана в якості показника аксіологічного компоненту. Для викладача закладу вищої освіти важливим є постійний й багатоаспектний особистісно-професійний саморозвиток, що відбувається на основі розвинених соціальних потреб та потреб пізнавально-інтелектуальних. Аналіз психологічної літератури [1] доводить, що особистість розвивається у двох сферах – *потенційній*, яка охоплює: природні особливості, притаманні людині; індивідуальні особливості; загальні та творчі здібності; соціальні можливості, котрі можна використати для особистісно-професійного розвитку; та *актуальній сфері*, котра передбачає перетворення потенційних та зовнішніх факторів у реально функціонуючі. Умовою ефективного прогресивного та гармонійного розвитку особистості має бути поєднання обох сфер. О. Леонтьєв [10] та С. Рубінштейн [24] виокремлюють внутрішні та зовнішні мотиви: внутрішніми мотивами є ті, що походять від предмета мислення та безпосередньо пов'язані з процесом і результатом діяльності; зовнішні мотиви – це мотиви, що походять від зовнішніх особистих утворень (престижність, самоствердження). Ці мотиви не стосуються змісту, процесу й результатів професійної діяльності безпосередньо та включають прагнення стати фахівцем високого рівня або бажання самоствердження у професійному колективі серед колег на основі демонстрації своїх можливостей, розуміння значення професійного самовдосконалення на майбутнє.

Потреба в *інноваційній спрямованості* педагогічної діяльності в умовах інтеграції та інтернаціоналізації вищої освіти спричинена певними обставинами: потребою в змістовому та технологічному оновленні системи вищої освіти в зв'язку з новими критеріями якості та конкурентоспроможності професійної підготовки; потребою в реалізації соціального замовлення – формування креативної особистості; можливістю реалізації викладачем власних результатів дослідницько-пошукової діяльності щодо вдосконалення освітнього процесу в умовах конкуренції закладів вищої освіти. Головною рушійною силою інноваційної діяльності є викладач [8].

До *особистісних якостей*, важливих для формування професійно-педагогічної компетентності відносимо педагогічний оптимізм та лідерські якості. Дослідження науковцями поняття «педагогічний

оптимізм» показали, що його сутність складають характеристики та особливості педагогічної культури викладача, які можна розподілити на блоки: педагогічна інформованість та грамотність; розвинені педагогічні здібності; морально-емоційна вихованість [6]. А. Макаренко, який ввів поняття в науковий обіг, включав в поняття «педагогічний оптимізм» також особисті якості педагога: доброту, чуйність, доброзичливість, толерантність, життєрадісність, почуття гумору. Віра педагога в найкращі якості особистості сприяє максимально позитивному напрямку розвитку кожного [12].

Важливою характеристикою особистості викладача є наявність сформованих *лідерських якостей* та лідерської позиції, котру розуміємо як стійке, динамічне особистісне утворення, що характеризується особливим активно-позитивним ставленням до людей, зумовлюється системою установок і цінностей та виявляється у лідерській поведінці і діяльності. Науковці трактують лідерство як здатність мотивувати та активізувати людей до професійно значимої діяльності та управляти групою. Лідери характеризуються як люди, які здатні впливати на поведінку інших (студентів, колеги); лідерство, зазвичай, досліджується в контексті груп (професійних колективів, студентських груп); важливою характеристикою лідерства є групова ціль, котра має бути досягнута завдяки командній роботі [20].

Висновки. Таким чином, формування професійно-педагогічної компетентності студентів магістратури, що є метою нашого дослідження, передбачає розробку ефективної методики діагностики цього процесу. Діагностика, перш за все, включає виокремлення та обґрунтування компонентів, критеріїв та показників рівнів сформованості професійно-педагогічної компетентності магістрантів. Авторський підхід до структури професійно-педагогічної компетентності студентів магістратури – майбутніх викладачів, включає визначення трьох компонентів та відповідних їм критеріїв, а саме: гносеологічного компонента, що розкривається через інтелектуальний критерій (педагогічні знання, педагогічне мислення, педагогічна ерудиція); праксеологічного компонента – через діяльнісний критерій (аналітично-прогностичні уміння, проєктивно-конструктивні уміння, інформаційно-медійні уміння); аксіологічного компонента – через ціннісно-мотиваційний критерій (ціннісні орієнтації, професійна самореалізація, особистісні якості). Наступна робота буде включати підбір діагностичного інструментарію до кожного показника професійно-педагогічної компетентності студентів магістратури.

Література

1. Абсаямова Я.В. Мотивація як головний фактор професійної самореалізації викладача іноземних мов технічного ВНЗ [Електронний ресурс] / Я.В.Абсаямова. – Режим доступу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/9885/1/11.pdf>
2. Акімова О.В. Формування творчого мислення майбутнього вчителя у процесі вирішення педагогічних задач / О.В.Акімова // Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка. Збірник наукових праць. – 2016. – № 26. – С. 41-46.
3. Антонєць А.В. Формування прогностичних умінь майбутніх менеджерів як педагогічна проблема [Електронний ресурс] / А.В. Антонєць. – Режим доступу: https://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/antonets_a.v._formation_of_predictive_skills_of_future_managers_as_a_pedagogical_problem.pdf
4. Антонова О.С. Базові знання з педагогіки: становлення, розвиток, технологія формування: Монографія: Вид. 2-ге, допов. / О.С. Антонова. – Житомир: Житомир. держ. ун-т, 2004. – 276 с.
5. Бойченко В. Педагогічне мислення майбутніх учителів у контексті компетентнісного підходу [Електронний ресурс] / В. Бойченко. – Режим доступу: <http://znp.udpu.edu.ua/article/view/137652/134606>
6. Вітебська П.В. Педагогічний оптимізм як предмет професійного самовиховання сучасного вчителя [Електронний ресурс] / П.В. Вітебська. – Режим доступу: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/11/statti/vitebska.htm
7. Дорогих Р. В. Формування професійних якостей майбутніх учителів у процесі педагогічної взаємодії: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Р.В. Дорогих ; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. – Х., 2011. – 20 с.
8. Інноваційна спрямованість педагогічної діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://studfile.net/preview/2040745/page:13/>
9. Концепція педагогічної компетентності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kgpa.km.ua/?q=node/233>
10. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность / А.Н. Леонтьев. – М.: Политиздат, 1975. – 304 с.
11. Лісіна Л. О. Теоретичні основи формування педагогічного мислення майбутнього вчителя [Електронний ресурс] / Л.О. Лісіна. – Режим доступу: <http://oaji.net/articles/2015/797-1425062861.pdf>
12. Макаренко А. С. Пед. соч. : в 8 т. / Макаренко А. С. – М.: Педагогика, 1983. Т. 4. – 400 с.
13. Максимчук Н. П. Психологічні особливості становлення ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя у процесі професійної підготовки: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07; Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова/ Н.П.Максимчук. – К., 2000. – 20 с.
14. Муромець В. Г. Розвиток загальних компетентностей студентів магістратури як об'єкт наукових досліджень / В.Г. Муромець // Освітологічний дискурс. – 2016. – № 1 (13). – С.21-130.
15. Основні професійно-педагогічні вміння і здібності вчителя трудового навчання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://studopedia.org/4-155146.html>

16. Панчук Н.П. Роль ціннісних орієнтацій у професійному становленні особистості майбутнього фахівця [Електронний ресурс] / Н.П. Панчук // Проблеми сучасної психології. – 2016. – Випуск 32. – Режим доступу: <http://journals.urau.ua/index.php/2227-6246/article/view/157764/157041>
17. Педагогіка. Аналітичні вміння [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bibliograph.com.ua/pedagogika-3/36.htm>
18. Педагогічна творчість і майстерність : хрестоматія / укл. Н.В. Гузій. – К. : ІЗМН, 2000. – 168 с.
19. Проективні уміння [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bibliograph.com.ua/pedagogika-3/38.htm>
20. Пророк М. В. Лідерські якості як важливий фактор успішності професійної діяльності фахівців соціально-педагогічних професій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.researchgate.net/publication/326416809>
21. Професійна компетентність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pidruchniki.com/14681025/pedagogika/profesiynna_kompetentnist
22. Психологія педагогічної діяльності та психологія вчителя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.osvita.ua/school/method/psychology/1755/>
23. Рибак О. Цінності та ціннісні орієнтації, їхнє значення у розвитку особистості / О. Рибак // Вісник Львівського університету. Серія Психологічні науки. – 2017. – Вип. 1. – С. 105–113.
24. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. – СПб.: Питер, 2004. – 713 с.
25. Стеценко І.Б. Складові інформаційної культури та інформаційної грамотності для педагогів дошкільної та початкової освіти [Електронний ресурс] / І.Б. Стеценко. – Режим доступу: https://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp5/stecenکو.pdf

References

1. Absaliyeva Ya.V. Motyvatsiia yak holovnyi faktor profesiinoy samorealizatsii vykladacha inozemnykh mov tekhnichnoho VNZ [Elektronnyi resurs] / Ya.V.Absaliyeva. – Rezhym dostupu: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/9885/1/11.pdf>
2. Akimova O.V. Formuvannya tvorchoho myslennia maibutnoho vchytelia u protsesi vyrishennia pedahohichnykh zadach / O.V.Akimova // Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka. Psykholohiia. Pedahohika. Zbirnyk naukovykh prats. – 2016. – # 26. – S. 41-46.
3. Antonets A.V. Formuvannya prohnostychnykh umin maibutnykh menedzheriv yak pedahohichna problema [Elektronnyi resurs] / A.V. Antonets. – Rezhym dostupu: https://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/antonets_a.v._formation_of_predictive_skills_of_future_managers_as_a_pedagogical_problem.pdf
4. Antonova O.Ye. Bazovi znannia z pedahohiky: stanovlennia, rozvytok, tekhnolohiia formuvannia: Monohrafiia: Vyd. 2-he, dopov. / O.Ye. Antonova. – Zhytomyr: Zhytomyr. derzh. un-t, 2004. – 276 s.
5. Boichenko V. Pedahohichne myslennia maibutnykh uchyteliv u konteksti kompetentnisnoho pidkhodu [Elektronnyi resurs] / V. Boichenko. – Rezhym dostupu: <http://znp.udpu.edu.ua/article/view/137652/134606>
6. Vitebska P.V. Pedahohichniy optymizm yak predmet profesiinoho samovykhovannia suchasnoho vchytelia [Elektronnyi resurs] / P.V. Vitebska. – Rezhym dostupu: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/11/statyi/vitebska.htm
7. Dorohykh R. V. Formuvannya profesiynykh yakosteï maibutnykh uchyteliv u protsesi pedahohichnoi vzaïmodii: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / R.V. Dorohykh ; Khark. nats. ped. un-t im. H.S. Skovorody. – Kh., 2011. – 20 s.
8. Innovatsiina spriamovanist pedahohichnoi diïalnosti [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://studfile.net/preview/2040745/page:13/>
9. Kontseptsiiia pedahohichnoi kompetentnosti [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.kgpa.km.ua/?q=node/233>
10. Leontev A.N. Deyatel'nost. Soznanie. Lichnost / A.N. Leontev. – M.: Politizdat, 1975. – 304 s.
11. Lisina L. O. Teoretychni osnovy formuvannia pedahohichnoho myslennia maibutnoho vchytelia [Elektronnyi resurs] / L.O. Lisina. – Rezhym dostupu: <http://oaji.net/articles/2015/797-1425062861.pdf>
12. Makarenko A. S. Ped. soch. : v 8 t. / Makarenko A. S. – M.: Pedahohyka, 1983. T. 4. – 400 s.
13. Maksymchuk N. P. Psykholohichni osoblyvosti stanovlennia tsinnisnykh orïentatsii maibutnoho vchytelia u protsesi profesiinoy pidhotovky: avtoref. dys. ... kand. psykol. nauk: 19.00.07; Nats. ped. un-t im. M.P.Drahomanova / N.P.Maksymchuk. – K., 2000. – 20 s.
14. Muromets V. H. Rozvytok zahalnykh kompetentnostei studentiv mahistratury yak obïekt naukovykh doslidzhen / V.H. Muromets // Osvitolohichniy dyskurs. – 2016. – # 1 (13). – S.21-130.
15. Osnovni profesiino-pedahohichni vminnia i zdibnosti vchytelia trudovoho navchannia [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://studopedia.org/4-155146.html>
16. Panchuk N.P. Rol tsinnisnykh orïentatsii u profesiinomu stanovlenni osobystosti maibutnoho fakhivtsia [Elektronnyi resurs] / N.P. Panchuk // Problemy suchasnoi psykholohii. – 2016. – Vypusk 32. – Rezhym dostupu: <http://journals.urau.ua/index.php/2227-6246/article/view/157764/157041>
17. Pedahohika. Analitychni vminnia [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://bibliograph.com.ua/pedagogika-3/36.htm>
18. Pedahohichna tvorchist i maïsternist : khrestomatiiia / uкл. N.V. Huzii. – K. : IZMN, 2000. – 168 s.
19. Proektyvni uminnia [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://bibliograph.com.ua/pedagogika-3/38.htm>
20. Prorok M. V. Liderski yakosti yak vazhlyvyi faktor uspihnosti profesiinoy diïalnosti fakhivtsiv sotsionomichnykh profesii [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.researchgate.net/publication/326416809>
21. Profesiina kompetentnist [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: https://pidruchniki.com/14681025/pedagogika/profesiynna_kompetentnist
22. Psykholohiia pedahohichnoi diïalnosti ta psykholohiia vchytelia [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://ru.osvita.ua/school/method/psychology/1755/>

23. Rybak O. Tsinnosti ta tsinnisni oriientsi, yikhnie znachennia u rozvytku osobystosti / O. Rybak // Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya Psykholohichni nauky. – 2017. – Vyp. 1. – S. 105–113.
24. Rubinshtein S.L. Osnovy obshej psihologii / S.L. Rubinshtejn. – SPb.: Piter, 2004. – 713 s.
25. Stetsenko I.B. Skladovi informatsiinoi kultury ta informatsiinoi hramotnosti dlia pedahohiv doshilnoi ta pochatkovoї osvity [Elektronnyi resurs] / I.B. Stetsenko. – Rezhym dostupu: https://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp5/stecenکو.pdf

Стаття надійшла до редакції 19.03.2020 р.

УДК 378.147

DOI 10.31652/2415-7872-2020-62-137-143

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

І. Л. Холковська

orcid.org/0000-0002-2498-1902

У статті на основі аналізу недоліків у системі вищої педагогічної освіти України визначені перспективні напрями її вдосконалення. В основу системи підготовки педагогічних кадрів, що має інноваційний характер, покладено Проект концепції розвитку освіти України (2015-2025 рр.). Зазначено, що реалізація принципів цієї концепції передбачає вирішення низки стратегічних завдань: створення особистісно орієнтованої концепції педагогічної освіти; введення багаторівневої системи підготовки педагогічних працівників; розробки нормативно-правової бази діяльності освітніх установ і всієї системи педагогічної освіти; оновлення змісту педагогічної освіти; розвитку структури мережі установ безперервної педагогічної освіти. Розглянута структурно-рівнева модель особистості вчителя, яка має бути покладена в основу модернізації педагогічної освіти. Підготовка творчих фахівців сфери освіти передбачає оновлення інформаційного фонду та створення нових інформаційних і педагогічних технологій. Створення цілісної системи особистісно орієнтованої педагогічної освіти передбачає пошук нових форм і технологій включення студентів у практичну діяльність.

Ключові слова: вища педагогічна освіта, тенденції розвитку педагогічної освіти, модель особистості вчителя, інноваційні підходи.

CURRENT TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF HIGHER PEDAGOGICAL EDUCATION IN UKRAINE

I. Kholkovska

The article, based on the analysis of shortcomings in the system of higher pedagogical education of Ukraine, identifies promising areas for improvement. The project of the concept of development of education of Ukraine (2015-2025) is the basis of the system of teacher training, which has an innovative character. It is noted that the implementation of the principles of this concept involves solving a number of strategic tasks: the creation of a personality-oriented concept of teacher education; introduction of a multilevel system of teacher training; development of normative-legal base of activity of educational institutions and all system of pedagogical education; updating the content of pedagogical education; development of the structure of the network of institutions of continuous pedagogical education. Emphasis is placed on the tasks of training specialists in the field of education. The ways of improvement of higher pedagogical education are determined: fundamentalization of the subject component of professional training of teachers; coordination of the content of pedagogical education with various programs of general secondary education; development of educational-material and technical base of institutions of higher pedagogical education; formation of future teachers' skills of independent scientific research and professional self-development. The structural-level model of the teacher's personality is considered, which should be the basis for the modernization of pedagogical education. Training of creative specialists in the field of education involves updating the information fund and creating new information and pedagogical technologies. Creating a holistic system of personality-oriented pedagogical education involves the search for new forms and technologies of inclusion of students in practical activities.

Keywords: higher pedagogical education, tendencies of development of pedagogical education, model of teacher's personality, innovative approaches.

Характеризуючи сучасний освітній процес, дослідники підкреслюють, що кризові явища, що найбільш яскраво проявляються в останнє десятиліття, окрім усього іншого, є наслідком його відставання від динаміки розвитку науки, виробництва і суспільства. Освіта опинилася в двозначному положенні: з одного боку, вона обумовлює науково-технічний прогрес, а з іншого, – в надрах самого освітнього процесу виразно проявляються тенденції внутрішнього опору інноваційним явищам у власній галузі.